

*"Vidio sam topolu svjetlima iskićenu,
a bila je nedjelja i išao sam niz rijeku.
Srce je list topolin, al' život u tijeku
otkida ga i sve dalje nosi niz bijelu pjenu,
mimo drage vedrine, uz obla topla njedra
kroz tamnih noći vitice u crna naduta njedra."*

Mada u njegovim djelima ima nedostataka, on nam i danas, 2002. godine, može biti zanimljiv i poticajan i ne smijemo dozvoliti da dječak željan pravde kojega smo naslutili ispod ljuske pobunjenog čovjeka, doživi još i nepravdu zaborava i nerazumijevanja.

Božena LOBOREC

Društvo hrvatskih književnika

MOJ SUSRET S KRLEŽOM

Koprivnički knjižar, tiskar i nakladnik Vinko Vošicki 1911. godine otvorio je tiskaru u kojoj je moj otac izučio zanat slagara (kasnije i *mašinmajstora* za tiskarske strojeve). U zanat je došao kao dvanaestogodišnji dečkić (r.1899.) i u tiskari bio zaposlen (uz prekid kad je služio vojni rok) sve do 1927. godine kad je otvorio svoju tiskaru. Budući da je zanat mojega oca vezan uz tiskarstvo, u mojoj se obitelji iznad svega poštovala knjiga. Primjerice, običaj je da se za Božić stavlja na stol ono od čega obitelj živi. Moj ujak, seljak, imao je uvijek na stolu razno sjemenje, a pod stolom konjsku opremu, a na našem je stolu uvijek bila knjiga. Vošicki je bio uzor mome ocu i svima nama. Tata je često spominjao njegov odnos prema radnicima i ugledao se u njega. Sjećam se da je i tata dobrim radnicima sam povisivao plaću jer je tako radio Vošicki. Sjećam se da se u našoj ulici (Severovcu) pričalo da je moj otac kod Vošickog zarađivao tjedno koliko jedan profesor mjesečno (stanovao je u Dugoj ulici). Poznato je da je Vošicki objavio nekoliko stotina knjiga, a među njima i Miroslava Krležu, Augusta Cesarca, M. Begovića i druge.

Moj se otac rado hvalio da je kao slagar upoznao Krležu i Cesarca koji su dolazili Vošickom u tiskaru. Uvijek je isticao da se Krleža prema slagarima odnosio s poštovanjem i oslovljavao ih - poštovani meštre. Često je pričao kako je Krleža bio osjetljiv na tiskarske greške i kako bi ga, dok je slagao njegov tekst, gledao u prste (ne zaboravimo da su se knjige tada slagale ručno) i govorio: "Poštovani meštre, složite točno kako sam napisao". U jednom pismu Vošickom Krleža je napisao da ga slagarske pogreške žderu kao rak (1924.). Tako je i moj otac bio osjetljiv na slagarske pogreške jer, govorio je, kako je štampano, tako ostaje zauvijek. Govoreći o Krleži i Cesarcu, moj otac je isticao da je Cesarec razgovarao s radnicima o njihovim plaćama, teškoćama, životu, a Krleža ih je ispitivao (i zapisivao) kako se prezivaju. Tako se u Krležinoj pripovijetki **Bitka kod Bistrice Lesne** pojavljuje Štef Loborec. Tata je uvijek vjerovao da je Krleža "posudio" njegovo prezime.

Budući da sam u takvom ozračju odrasla i budući da je tata uvijek govorio da je Krleža najpametniji čovjek kojega je upoznao, silno sam željela čitati Krležine knjige. Išla sam u drugi razred tadanje koprivnič-

ke gimnazije (šk. god. 1938./39.) kad sam prvi put posegnula za Krležinom knjigom. Dobro se sjećam, gimnazijska je knjižnica bila prizemno lijevo i tu sam posudila Krležinu knjigu **Hrvatski bog Mars**. Dvanaestogodišnja curica koja je gorko plakala zbog Šenoine "Dore Krupiče", sudarila se s neakvim čemernim čudovištem koji se preziva Krleža! Taj, tobože pametni pisac raspisao se o neakvom ratu (baš me bilo briga o ratovima), o neakvim vojnicima koji idu na bojišnicu bez cipela (zovu se, doduše, kao i ja, Loborec, ali baš me briga za takve Loborce), frcaju nekakve granate (a što je to, uopće), tu su nekakve grabe, lešine, nekakvi verteri oliti bolničari... a sve je napisano takvim rečenicama koje uopće ne razumijem, sve skupa doboga dosadno. I to je taj tobože pametni pisac! Ne samo da me razočarao Krleža, razočarao me i moj otac. Zaključila sam da ne treba sve vjerovati roditeljima, a kamoli piscima. Zarekla sam se da Krležine knjige neću više nikada čitati. I nisam. Deset godina.

Sreli smo se ponovo 1948. godine. Iza mene je bio jedan, također bescipelni, rat, granate, grabe, hici, ali i mnogo pročitanih knjiga. Nešto i Krležinih, ono što su školarci "pod mus" morali pročitati, samo što ja to nisam čitala ni s pažnjom ni s razumijevanjem, nego onako kako se i danas čita zadana lektira - *ofrlje, tek tolko da je*.

Onda se dogodilo, ne znam ni gdje ni kako, da sam nabasala na Krležinu pjesmu **Ni med cvetjem ni pravice**. Od te pjesme više se nisam mogla odlijepiti, naučila sam je napamet, živjela s njom, a ona me odvela u **Balade Petrice Kerempuha**. Preda mnom se otvorio jedan novi svijet, svijet mojih pradjedova jer to je njihov glas, njihov jezik, njihova mudrost, njihova pobuna protiv ropstva, nejednakosti, nepravde, a Kerempuh je naš vječni narodni puntar koji brani svoj goli život, koji plače, koji se smije, ali i izrukuje svojoj gorkoj sudbini. A sve je to kazano meni najmilijim jezikom, mojom materinskom kajkavštinom, jezikom koji mi je najbliži i najdraži. Sjećam se kako sam hodala za svojom bakom i ispitivala je što znače riječi kojih u mojem rječniku nije bilo i koje mi je objašnjavala, kao npr. kotrige su zglobovi, pozoj je zmaj, metuli su leptiri itd. To je bio moj prvi pravi susret s Krležom. Od **Balada** sam pošla dalje, od knjige do knjige, zapravo, od rečenice do rečenice jer Krleža se ne čita lako, zabavljajući. Pa ni njegovo **Pismo iz Koprivnice** (31. 1. 1925.) nije lako čitljivo, baš kao ni njegove pripovijetke, romani, drame, članci, polemike, kritike, dnevni. Ono što mene uvijek iznova zapanjuje i ošamućuje, to je, ne samo njegovo enciklopedijsko znanje, nego snaga njegove rečenice, njena širina i dubina. Iako sam nastojala shvatiti njegove knjige, moram priznati da sam često bila (i jesam) ona dvanaestogodišnja djevojčica koja ne može dosegnuti do Krleže. Imao je pravo Fabijan Šovagović kad je rekao: "Kod Krleže svaki čovjek ulazi kao budala, a izlazi kao idiot".

U jednoj emisiji radio Koprivnice pitali su me jesam li krležijanac, a ja rekoh: "Da, jesam". Srećom da me nitko nije pitao što je to - krležijanac. Jer - što je to - biti krležijanac? Meni nije važno njegovo političko ili filozofsko opredjeljenje, koliko u njemu ima Schopenhauera, Nietzschea, Marxa, Lenjina, meni je važna snaga njegova duha, njegova stvaralačka moć, njegova genijalnost utkana u poredak riječi (jer svaka riječ ima značenje, ali i asocijaciju, uz muzikalnost), zaokuplja me snaga njegove riječi, riječi koja nas, kako kaže "spaja sa zvijezdama i s majmunima", a u to se uklapa njegova misao da "nema smisla barbarima tumačiti orfejske zanose". Bit će još mnogo papira utrošeno na "za" i "protiv" Krleže jer Krleža jest i bit će još dugo i dugo mnogima nerješiva zagonetka. Sve je ovisno o rasvjeti, napisao je Krleža u svom dnevniku još 1917. godine. I jest! A svoj zapis o susretu s Krležom završit ću ulomkom iz **Ilustrissimus Dominus Battorych** (napisano 1924. godine) jer tu je negdje srž svih Krležinih knjiga.

"...Gjalski nije nikakav plemić ili aristokrata, nego obični beamter, jedan vladin činovnik Babić Ljubo, kao i onaj moj domobran Loborec Štef što je samo Loborec Štef i ništa više. I kraljevski perovođa Babić i domobrani Loborci putuju po svijetu kao koferi na nalog viših vlasti iz Koprivnice u Pakrac i natrag..."